

RAMAN-GERCÜŞ ANTİKLİNALLERİ YÖRESİNDE DİCLE NEHRİNİN HİDROGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE KAPMA OLAYLARI

(*The Hydrography Properties and Capture Events of the Dicle River in the Raman – Gercüş anticlinal Region*)

Ahmet YILDIRIM¹

ÖZET

Çalışma alanı, Güneydoğu Torosların önünde(güneyinde) bulunan kenar kıvrımları sistemi dahilindeki Raman ve Gercüş antiklinallerini kapsamaktadır. Sahadaki bütün sürekli ve mevsimlik akarsular, Raman ve Gercüş antiklinalleri arasındaki senklinal oluşunda akan Dicle nehrine dökülür

Raman ve Gercüş kıvrım sistemlerinin bugünkü yapısal özellikleri ve tektonik şekillenmesi Alp orojenezi ile gerçekleşmiştir. Kuzey-Güney yönlü sıkışma hareketlerine bağlı olarak meydana gelen çalışma alanında Jura tipi kıvrımlardır. Bu kıvrımlı yapılar, birbirine yakın zamanlarda (Alt-Orta Miyosen) oluşmuş ve D-B yönlü uzanmaktadırlar. Raman ve Gercüş antiklinalleri arasındaki senklinal havzaya Pliyosen'de Dicle Nehri "boyuna konsekant" olarak yerleşmiştir. Dicle Nehri 'nin kurulmasından sonra, antiklinal yamaçlarından nehre dik açı ile bağlanan yan kollar yerleşmiştir. Bu yan kollar aşındırma faaliyetlerini sürdürürken, meydana gelen faylanmalarda bu faaliyetleri kolaylaştırmış, hızlandırmıştır.

Raman ile Gercüş antiklinalleri üzerinde Dicle nehri ve kollarına bağlı flüviyal süreçler, farklı drenaj özelliklerinden özgün örnekler meydana getirmiştir. Bunlar boyuna konsekant, subsekant depresyonlar, klüzler ve rüzler, antiklinal vadisi, kafesli drenaj ve kapma olaylarıdır. Çalışma alanı çok geniş olmamasına rağmen 3 ayrı noktada kapma(capture) olayı gerçekleşmiştir. Bu kapma olayları, Dicle nehri ve onun yan kollarının geriye aşındırma faaliyetleri sonucunda gerçekleşmiştir.

Anahtar kelimeler: Raman ve Gercüş antiklinali, Dicle nehri, Drenaj özellikleri, Kapma olayları.

ABSTRACT

The research area comprise Raman and Gercüş anticlinals, including edge folding system which is in front of the South Eastern Taurus (southern side).

---

¹ Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi ABD-Diyarbakır, ayildirim@dicle.edu.tr

All continous and seasonal streams in the zone flow into the Dicle river which flows synclinal channel among Raman and Gercüş anticlinals

The present structural properties of Raman and Gercüş folding systems and tectonic formation has been executed with Alpines orogenesis. The occuring foldings are Jura type foldings which happens in North and South directions bound to jammed movements.

These folding structures have been formed in nearby times (lower-middle Miosen), and it is in the way of N-S (North-South). The Dicle river is situated in the Pliosen as "lengthwise consecuent" between Raman and Gercüş anticlinals in the senclinal basin. After the establishment of the Dicle River, side tributaries have been added to the the slopes of the anticlinals in the position of right angle. As the side tributaries goes on corrosion activities, the occured faults have facilitated and accelarated these activities.

The fluvial periods dependent to the Dicle River and its tributaries on the Raman and Gercüş anticlinals, have occured original samples at different drainage properties. These are the lengthywise consecuent, subsecant depressions, cluses and ruzes, antlclinal valley, latticed drainage, and capture events. Even though the work area is very vast the capture event has been executed in three different points. These captures, have been executed after the side tributaries of the Dicle River's back corrosion activities.

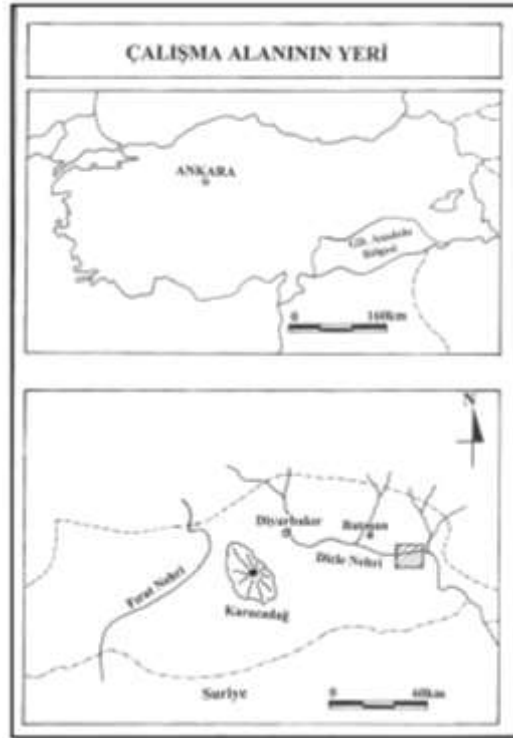
Keys words: *Raman and Gercüş anticlinal, Dicle River, Drainage Properties, Capture Events*

1.GIRIŞ

Akarsular geçtikleri sahalanın jeolojik, jeomorfolojik ve tektonik niteliklerine bağlı olarak farklı drenaj özellikleri kazanırlar. Kafesli, kancalı, dentritik, halkalı, radyal, paralel drenaj gibi. Türkiye'de bu drenaj tiplerinin çok güzel örnekleri farklı akarsular üzerinde bulunmaktadır. Dicle nehri Türkiye sınırları içinde doğan ve Basra körfezine dökülen çok uzun bir akarsudur. Akış gösterdiği saha uzun olduğu için farklı jeolojik, jeomorfolojik ve tektonik karakterdeki sahalardan geçer. Bu nedenle, akış gösterdiği sahanın farklı bölümlerinde farklı drenaj özellikleri göstermektedir.

Raman ve Gercüş antiklinalleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, Dicle Bölümünün Mardin-Midyat Dağları yöresi içinde yer alır. Bu antiklinaller aynı zamanda Güneydoğu Torosların

önünde(güneyinde) bulunan kenar kıvrımları sistemi içerisinde yer alır (Şekil: 1).

Şekil: 1 Lokasyon haritası

Dicle Nehri, çalışma alanında Raman ve Gercüş antiklinalleri arasında akan boyuna konsekant akarsu özelliği taşımaktadır. Dicle Nehri'nin kuruluş ve gelişiminde esas rolü tektonik hareketler oynamıştır. Dicle Nehri'nin Çalışma alanı ve yakın çevresinde kuruluşunda yapının ve litolojinin etkileri, tektonizmanın ardından ikinci planda kalmıştır. Kuzey-Güney yönlü sıkışma hareketlerine bağlı olarak bu kıvrımlı yapılar sürekli yükselmiş ve bugün de bu yükselme devam etmektedir. Bunun sonucunda Dicle Nehri, Raman ve Gercüş antiklinallerinin arasındaki senklinal oluşumdaki vadisini derin şekilde kazımış ve yatağını güneye doğru kaydırmıştır. "Bugün vadi tabanlarına göre 50 m hatta fazla yükseklikte gözlemlenebilen eski nehir taraçaları,

yarılma ve kazılma olayının çok şiddetli cereyan ettiğini göstermektedir.”²

Raman ve Gercüş antiklinalleri arasındaki senklinal havzaya Dicle Nehri “boyuna konsektant” olarak yerleşen Dicle nehrinin kurulmasından sonra, antiklinal yamaçlarından nehre dik açı ile bağlanan yan kollar yerleşmiştir. Bu yan kollar aşındırma faaliyetlerini sürdürürken, meydana gelen tektonik hareketler de bu faaliyetleri kolaylaştırmış, hızlandırmıştır.

2. Dicle Nehri

Doğu Anadolu Bölgesi’nde doğup Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden geçen Dicle Nehri, Fırat nehri ile birlikte, bölgenin en önemli akarsuyudur. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde doğal göllerin olmadığı göz önünde bulundurulursa, Dicle Nehri Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve bu yöre(Güneydoğu Anadolu Kenar Kıvrımları Bölgesi) için hidrografik olarak büyük önem taşır.

Dicle Nehri’nin toplam uzunluğu 1900 km’dir. Nehir, Türkiye sınırları içerisinde 523 km uzunluğuna ve 57600 km²’lik beslenme havzasına sahiptir³.

Dicle Nehri’nin en yukarı kesimini, yani kaynağını Maden çayı oluşturmaktadır. Maden çayı Hazar Gölü’nün güneyinde bulunan Hazar Baba Dağı’nın(2230 m) güney eteklerinden doğar. Buradan çıkan kuvvetli bir kaynak Maden çayını oluşturur. Belli bir süre yayvan bir vadi içinde aktıktan sonra Güneydoğu Torosları derin vadiler ve boğazlarla keserek geçer ve Eğil ilçesi yakınlarında Dibni çayı ile birleşerek Dicle Nehri adını alıp Diyarbakır havzasına girer. Çalışma alanına girmeden önce Maden ve Dibni çayları dışında Göksu, Savur, Ambar ve Batman, Çalışma alanından sonra ise Garzan ve Botan çayları Dicle Nehri’nin en önemli kollarını oluşturur. Özellikle Botan çayı ile birleştikten sonra ortalama akım değerini artırıp, güneydoğuya yönelerek Cizre düzlüğünden sonra Türkiye topraklarını terk eder.

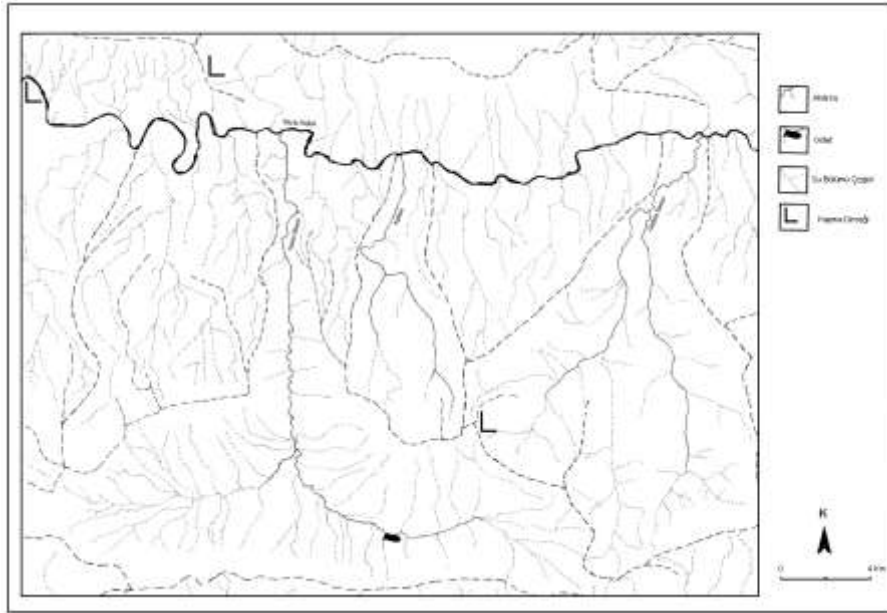
---

² SÖZER, A. N., 1969, Beşeri ve İktisadi Coğrafya açısından Bir Bölge Araştırması DIYARBAKIR HAVZASI, syf.14, Diyarbakır Turizm Derneği Yay.No: 19, ANKARA

³ GÜNEY, E., 2001, Türkiye Hidroğrafyası, Syf. 128, Dicle Üniv. Eğitim Fak. Yayınları, Diyarbakır

3. Dicle Nehrinin Sahaya Kuruluşu ve Drenaj Özellikleri

Türkiye’de, tektonik havzalara ve fay zonlarına kurulan akarsular, genç karakterdedir. Miyosen’den itibaren Anadolu’nun büyük kısmını etkileyen tektonik hareketler, akarsu ağının şekillenmesinde, gelişmesinde ve buna bağlı olarak drenaj özelliklerinin belirmesinde çok önemli rol oynamıştır. Oligosen’de başlayan ve Alt Miyosen’de şiddetlenerek devam eden tektonik hareketler sonucunda, Mardin-Midyat Dağları ve Güneydoğu Toroslarda yükselme, çalışma alanının batısının da dahil olduğu Diyarbakır havzasında alçalma olmuş, Alt Miyosen denizleri çukur alanları kaplamış ve bugün görülen kalker tabakaları tortulanmıştır. Miyosen tektonizması ile yükselen kısımlarda gelişen akarsular, daha önceki akarsularla birleşerek, çöken kısımlarda oluşan çukur havzalara akmışlardır. Bu dönemin akarsuları çoğunlukla konsekant özelliktedir, yani yapıya uyumlu bir akım göstermişlerdir.

Şekil 2: Hidrografya Haritası

Dicle Nehri'nin kuruluş ve gelişiminde esas rolü, tektonik hareketler oynamıştır. Boyuna konsekant akarsu özelliği taşıyan Dicle Nehri'nin kuruluşunda yapının ve litolojinin etkileri, tektonizmanın

ardından ikinci planda kalmıştır. Ancak Dicle nehrinin çalışma alanı içindeki yan kolları olan ve kafesli drenaj gelişimi gösteren subsekant akarsu özelliğindeki Nehir deresi ile Gürbüz deresinin kuruluş ve gelişiminde yapı ve litoloji ön plana çıkmıştır.

Bugünkü akarsu ağı, genel hatları ile Pliyosen sonlarından itibaren son şeklini almışlardır. Pleistosen'deki nemli hava koşullarına bağlı olarak yeniden güç kazanan akarsular, daha çok iç kesimlerde bulunan, göl havzalarında etkili olmuşlardır. Göllerin önce seviyeleri yükselmiş, daha sonra kapılmak sureti ile dış drenaja bağlanmış ve çoğu kurumuştur. Göllerden arta kalan alanlarda kurulan zayıf drenaj ağı ile Kuvaterner volkanizması sonucu oluşan, dağ ve tepelere yerleşen akarsular ile sistem son şeklini almıştır.

Gercüş antiklinali Jura'dan itibaren kıvrılmaya başlamış, akarsu drenaj ağının yerleşmesi Miyosen'de ve subsekant depresyon olan boşaltılmış antiklinal tabanının Dicle Nehri'ne bağlanarak bugünkü halini alması ise Pliyosen'de gerçekleşmiştir. Gercüş antiklinalinden akan Gürbüz deresi, Nehir deresi ve Aşdere, Dicle Nehri'ne 90°'ye yakın bir açı ile bağlanmaktadır (Şekil 2).

Nehir deresi, Gercüş antiklinalini tabandan boşaltan, burada **“Kafesli drenaj”**⁴ ile subsekant depresyonun oluşumuna neden olarak, klüz özelliğindeki bir vadi ile Dicle Nehri'ne bağlanmaktadır. Nehir deresi, antiklinal tabanını terk ettiği yerden, Dicle Nehri'ne ulaştığı yere kadar yaklaşık 10 km'lik derin yarılmış boğaz görünümünde bir vadi oluşturmuştur. Gercüş antiklinalinin kuzey kanadını kesen vadinin, bu denli derin olmasında tektonik gençleşmenin büyük etkisi vardır.

Sahada tabanlı bir vadiye sahip en önemli akarsu, Gürbüz deresidir. Nehir deresinin doğusunda ve ona paralel akan Gürbüz deresinin, kaynak kısımları Gercüş antiklinalinin eksenine yakın olup, yukarı kesimlerinde dik yamaçlı ve derin vadiler oluşturmuştur. Dicle Nehri'ne kavuşmadan önce Dirdil deresi ile Üçyol köyü yakınlarında birleşek Gürbüz deresinin aşağı havzasında eğimin azalmasına bağlı olarak tabanlı vadiye dönüşmektedir. Tabandaki malzemeler, genelde yukarı kesimlerden taşınan ince unsurlardan oluşmaktadır.

---

⁴ ERİNÇ, S., 1996, jeomorfoloji-I (Genişletilmiş 4. Basım), syf. 574, Öz Eğitim Yayınları, No 15, İSTANBUL

Gercüş antiklinalinden Dicle Nehri'ne bağlanan diğer bir vadi, Aşdere'nin açmış olduğu kertik vadidir. Paralel uzanış gösterdiği, Nehir deresi ve Gürbüz deresi vadilerine oranla daha genç olan bu kertik vadi "enine konsekant" özelliği gösterir. Antiklinalden, Dicle Nehri'ne bağlanan bu büyük vadiler dışında, küçük çaplı birçok yan dere ve açtıkları kertik vadiler vardır. Bunlardan bazıları asılı kalmış kertik vadilerdir. Bunlar, geçmişte Dicle Nehri'ne taban seviyesinden bağlanırken, nehrin yatağını sürekli güneye doğru kazınması sonucunda vadi tabanı senklinal ekseninden güneye kaymış ve bu kertik vadiler asılı olarak kalmışlardır. Dicle Nehri yatağı güneye doğru kaydıkça, bu yamaçlardan blok şeklinde malzemelerin düşmesi, yamacın dik duvar şeklini almasını sağlamıştır.

Çalışma alanındaki vadilerin oluşumunda flüviyal faaliyetler ve yapısal litolojinin yanında tektonik özellikler de önemli rol oynamıştır. Kuzey-Güney yönlü sıkışmalara bağlı olarak meydana gelen yükselmenin bugün hâlâ devam ediyor olması, gençleşme ve buna bağlı olarak, vadilerin derinlik kazanmasında rol oynamaktadır.

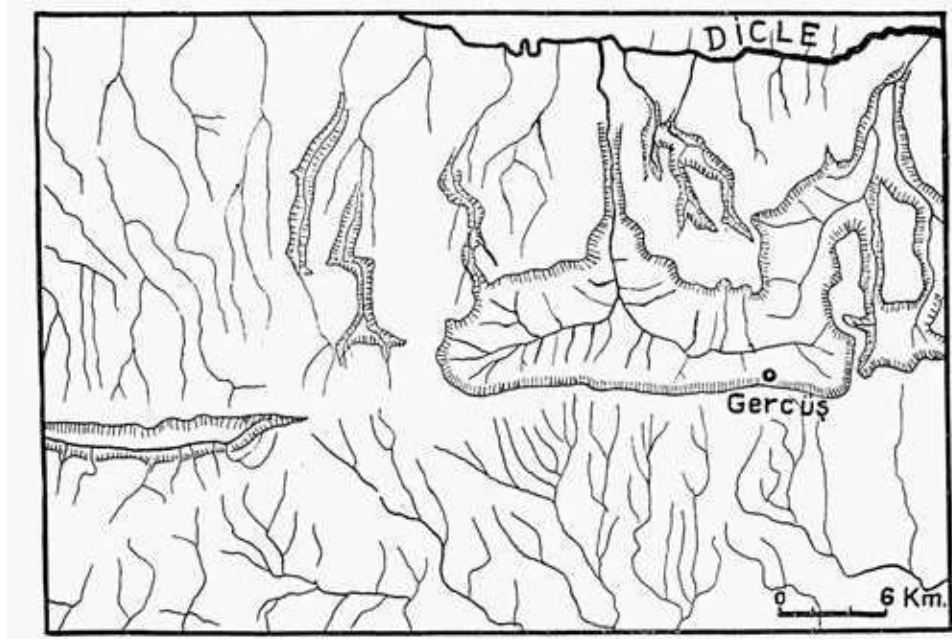
Kıvrımlı yapılar üzerinde gelişen kafesli drenaj tiplerine çok güzel örnekler, çalışma alanında Dicle Nehri ve yan kolları faaliyetleri ile kuzey ve güneyindeki Raman ve Gercüş antiklinalleri üzerinde gelişmiştir. "Güney yamacı daha dik asimetric bir antiklinal meydana getiren Raman dağının yamaçlarında, özellikle güneyinde, Juradaki ruz'lere benzer vadilerin gelişmesi neticesinde antiklinal yamacı aşırı derecede oyulmuştur. Aynı antiklinalin tepesi üzerinde özellikle doğu kısmında doğu-batı yönlü subsekantlar gelişmiştir. Raman antiklinalini kesen Maymuniye boğazı ise, muhtemelen kapma neticesinde terkedilmiş bir kuru vadidir. Güneyde çok daha uzun bir strüktür meydana getiren Gercüş antiklinalinin orta kısmı üzerinde yarılma ve subsekantların gelişimi çok daha ileri bir aşamaya ulaşmıştır. Burada Raman ve Gercüş antiklinalleri arasındaki senklinali izleyerek uzanan Dicle Nehri'nin, Gercüş antiklinalinin yamaçlarından inen yan kolları antiklinalin tepesini oymuşlar ve bu kısımda daha dirençsiz depoları süratle boşaltarak subsekant bir depresyon ve kafesli drenajın gelişmesine neden olmuşlardır"⁵(Şekil 4).

⁵ YALÇINLAR, İ., (1985), Strüktürel Jeomorfoloji –I (Genişletilmiş 3. Baskı), İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No:800, İSTANBUL.

Hogbeklerle sınırlanan bu subsekant depresyon veya antiklinal vadisi de diyebileceğimiz Gercüş antiklinalinin boşaltılmış tabanı içinde kuzeyden(obsekant) ve güneyden(resekant) birçok dere akarak Nehir deresine(subsekant) dike yakın bir açı ile bağlanmaktadır(Şekil: 2).

4. Kapma olayları

Pliyosen sonlarına doğru Anadolu'daki havzaların büyük bir bölümü kara halini almıştır. Kara halini alan sahalarda yeni akarsular gelişirken, daha önce kurulmuş olan akarsular kabul havzalarını parçalamışlardır. Bu devrenin en önemli özelliği, geriye doğru aşınım dalgasının ilerlemesi ile birbirine bitişik halde uzanan havzaların, kapma sonucunda birbirine bağlanmış ve bu suretle de akarsu boylarının gittikçe uzamış olmasıdır.⁶

Şekil: 3 Gercüş Antiklinalinde Kafesli Drenaj ve Subsekant Vadi Gelişimi (ERİNÇ ve BİLGİN, 1956'dan)

⁶ ATALAY, i., 1987, Türkiye Jeomorfolojisine Giriş(2.Basım), syf. 82, Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 9, İZMİR

Çok geniş bir alanı kaplamadığı halde çalışma alanında, 3 kapma olayı dikkati çekmektedir. Bunlardan biri Gercüş antiklinalinin tabanında, biri Maymuniye boğazında ve diğeri doğuda Dicle Nehri'nin, bu yöre ile Diyarbakır havzasını birbirine bağlayan İltisak boğazında gerçekleşmiştir.

Gercüş antiklinali boşaltılmış tabanındaki kapma olayı, doğuda antiklinali aşındıran ve boşaltan Gürbüz deresi daha önce antiklinale yerleşmesine rağmen, antiklinal tabanına daha sonra yerleşen batıdaki Nehir deresi tarafından gerçekleşmiştir. Bu kapma olayı, Gercüş ilçe merkezinin 1–2 km kuzeyinde gerçekleşmiştir. Saha çalışmalarımızda bu kapılma olayını doğrulayan bazı ipuçlarına rastladık. Nehir ve Gürbüz derelerinin vadi biçimleri, genişlik ve taban özellikleri, Gürbüz deresinin daha önce sahaya yerleştiği ve antiklinali boşalttığı yönündeki düşüncemizi desteklemektedir. Yine Nehir deresinin antiklinal içindeki kapılma alanına yakın kolu olan Mişmişe deresine bazı kuru derelerin ters açılı ile bağlanması, bu kapılmanın yakın bir geçmişte (Holosen) gerçekleştiği ihtimalini güçlendirmektedir.

Dicle Nehri'nin, çalışma alanı ile Diyarbakır havzası arasındaki bağlantısının da bir kapma sonucu birleşmesi ihtimali yüksektir. Dicle Nehri, Kenar Kıvrımları bölgesine girmeden önce Diyarbakır havzasını geçer. Daha önceleri çalışma alanı ile Diyarbakır havzasının hidrografik sınırı, Hasankeyf ilçe merkezinin 5 km batısındaki İltisak boğazı olmalıdır. Kapma olayından önce kapalı havza olan Diyarbakır çanağı ile Kenar Kıvrımları bölgesinin birleşmesi, geriye doğru aşındırma sonucunda yaşanan kapma olayı ile gerçekleşmiştir. Pleistosen'deki nemli hava koşulları ile güçlenen Dicle Nehri, geriye doğru aşındırma sonucunda İltisak boğazının bulunduğu yerde, Diyarbakır kapalı havzasını kaparak dış drenaja bağlamıştır. Bu kapma sonucunda, Diyarbakır havzasının çalışma alanı ile birleşip dış drenaja bağlanması Kuvaterner başında olmuştur.

Bu konuda SÖZER'in yaklaşımı düşünce ve tespitlerimizi desteklemektedir; "Kuvaterner'de dış drenaj sahasına bağlanan Diyarbakır havzası, muhtelif vesilelerle de söylediğimiz gibi, mevzî bir taban seviyesine göre teşekkül etmiş ve gelişmiş bir peneplen (Üst

Neojen penepeni) den ibarettir. Bu penepen, dış drenaja bağlandıktan sonra Dicle Nehri ve kolları tarafından parçalanarak gençleşmiştir.”⁷

Bu açıklama, Dicle Nehri'nin kapalı olan Diyarbakır havzasını dış drenaja bağlanması açısından önemlidir.

Aynı şekilde Diyarbakır havzasının araştırma alanına bağlanması konusunu ARDEL' de şöyle açıklamaktadır; “Diğer Neojen havzalarında olduğu gibi, Diyarbakır Neojen havzasının da dolma esnasında, yer yer, göl ve bataklıklar şeklinde olduğu bir gerçektir. Başlangıçta Dicle Nehri ve kollarının döküldüğü bu kapalı havza sonradan güney tarafından gelen geriye doğru aşındırma ile dış drenaja katılmıştır. Hasankeyf'in kaynak tarafındaki İltisak boğazı(Maymuniye boğazı) Hasankeyf ovasını Diyarbakır havzası ile birleşmektedir.

Muhtemelen yerel bir taban seviyesine göre gelişmiş olan penepen(Üst Miyosen penepeni), Dördüncü Zaman zarfında dış drenaj sahasına bağlanan, Dicle Nehri ve yan kolları tarafından parçalanarak gençleşmiştir”⁸. Arazi gözlem ve incelemelerimize göre, yörede ARDEL'in “Hasankeyf Ovası” diye söz ettiği herhangi düzlük yoktur. Aslında burada sözü edilen, Diyarbakır havzası ile birleşen ve “Hasankeyf ovası” olarak adlandırılan düzlük, gerçekte bir ova değil, Kenar Kıvrımları bölgesindeki bir senklinal oluşunda gelişen ve Hasankeyf ilçe merkezi yakınlarındaki Dicle Nehri'nin genişlemiş tabanı ve alçak aşınım yüzeyi olmalıdır.

Sahadaki 3. kapma olayı, Raman antiklinali üzerinde bulunan ve daha önce kuzeyden Batman çayına bağlanan Maymuniye boğazında gerçekleşmiştir. Kuzey-Güney yönlü sıkışma hareketlerine bağlı olarak Kenar Kıvrımları bölgesi sürekli yükselmiş ve bugün de bu yükselme devam etmektedir. Bunun sonucunda Dicle Nehri, vadisini derin şekilde kazımış ve yatağını güneye doğru kaydırmıştır. Bununla beraber geriye aşındırmanın devam etmesi neticesinde bu boğaz ve içindeki dere kapılarak güneydeki Dicle nehrine bağlanmıştır. “Bugün vadi tabanlarına göre 50 m hatta fazla yükseklikte gözlemlenebilen eski nehir taraçaları,

⁷ SÖZER, A. N., 1969, Beşeri ve İktisadi Coğrafya açısından Bir Bölge Araştırması DİYARBAKIR HAVZASI, syf.14, Diyarbakır Turizm Derneği Yay.No: 19, ANKARA.

⁸ ARDEL, A., 1961, Güneydoğu Anadolu'da Coğrafi Müşahadeler, Syf. 143, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı No 21, İSTANBUL.

yarılma ve kazılma olayının çok şiddetli cereyan ettiğini göstermektedir.”⁹

Dicle Nehri'nin kuzeyindeki Maymuniye boğazının kapılması sonrasında, Dicle Nehri'nin yatağını kazmaya devam ederek taban yükseltisini düşürmüş ve boğaz yüksekte kalmıştır. Nehrin kuzey yamaçlarındaki sekilerin çok yüksekte kalması ve güney yamaçta bu sekilerin karşılığının her yerde olmaması Dicle Nehri, yatağını sürekli güneye doğru değiştirdiğini göstermektedir. Bunun sonucunda, nehrin Hasankeyf yakınlarındaki güney yamaçları, çok dik olarak gelişmiştir.

SONUÇ

Muntazam gelişmiş kıvrımlı yapılar üzerinde flüviyal topografyanın gösterdiği en önemli özellik, jeolojik yapı ve buna bağlı olarak, yumuşak ve dayanıklı tabakaların yayılışı ile topografya şekilleri arasında gözlenen çok yakın ilişkidir. Özellikle Gercüş antiklinali üzerinde bu genel özelliğin özgün örneklerini görmek mümkündür.

Yapıya uyumlu bir biçimde başlayan Dicle nehrinin sahaya yerleşmesi süreci, daha sonra mevcut yapının aşındırılması, tahrip edilmesi ve yeni morfolojik birimlerin meydana getirilmesi ile devam etmiştir.

Aşındırma faaliyetleri sonucunda Gercüş antiklinali tepeden aşağıya doğru oyularak, tabana kadar boşaltılmıştır. Bunun sonucunda antiklinal tabanı içinde çevresi hogbeklerle sınırlanan, antiklinal vadisi meydana getirilmiştir. Rölief terselmesi biçiminde gelişen bu antiklinal vadi için tünemiş senklinal ve subsekant depresyon adı da kullanılmaktadır.

Raman ve Gercüş antiklinallerinde, kıvrımlı yapılar üzerinde gelişen özgün topografya ve drenaj özelliklerine örnekler mevcuttur. Bunlar kafesli drenaj ve bunun üzerinde gelişen obsekant ve resekant akarsular, klüzler ve rüzlerdir.

Çalışma alanında, 3 kapma olayı gerçekleşmiştir. Bunlardan biri Gercüş antiklinalinin tabanında, biri Maymuniye boğazında ve diğeri

---

⁹ SÖZER, A. N., 1969, Beşeri ve İktisadi Coğrafya açısından Bir Bölge Araştırması DİYARBAKIR HAVZASI, syf.14, Diyarbakır Turizm Derneği Yay.No: 19, ANKARA.

doğuda Dicle Nehri'nin, bu yöre ile Diyarbakır havzasını birbirine bağlayan İltisak boğazında gerçekleşmiştir. Birbirine çok yakın alanda gerçekleşen bu kapma olayı da, bu sahada özellikle geriye doğru aşındırma faaliyetlerinin çok güçlü ve hızlı geliştiğini göstermektedir.

Kenar kıvrımları bölgesinde, düzgün kıvrımlı yapılar oluştuktan ve akarsu ağı buraya yerleştikten sonra da gençleşme devam etmiştir. Özellikle aşındırma, kapma ve drenaj özellikleri ayrıntılı incelendiğinde bu gençleşme faaliyetinin, başlangıç ve gençlik döneminde çok hızlı olmak üzere bugüne kadar devam ettiği ve günümüzde de sürdüğü görülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- ARDEL, A., (1961), Güneydoğu Anadolu'da Coğrafi Müşahadeler, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı No 21, syf. 140, İSTANBUL.
- ATALAY, İ., (1986), Uygulamalı Hidrografya I, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. No: 38, İZMİR.
- ERİNÇ S.ve BİLGİN, T., (1956),Türkiye'de Drenaj Tipleri, İ. Ü. Coğ. Enst. Sayı 7, İSTANBUL.
- ERİNÇ, S., (1957), Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bir Bakış, Türk Coğrafya Dergisi, No 17, İSTANBUL.
- ERİNÇ, S., (1971), Jeomorfoloji –II , İ. Ü. Yay. No/1628, Coğ. Enst. Yay. No 23, İSTANBUL.
- GÜNEY, E., 2001, Türkiye Hidrografyası, Syf. 128, Dicle Ün. Eğitim Fak. Yayınları, Diyarbakır
- HOŞGÖREN, Y. M., (1992), Hidrografya'nın Ana Çizgileri, İstanbul Üni. Edebiyat Fakültesi Yayını No 2619, İSTANBUL.
- SÖZER, A. N., (1969), Beşeri ve İktisadi Coğrafya açısından Bir Bölge Araştırması Diyarbakır Havzası, Diyarbakır Turizm Derneği Yay.No: 19, ANKARA.
- SÖZER, A. N., (1984), Güneydoğu Anadolu'nun Doğal Çevre Şartlarına Coğrafi bir Bakış, Ege Coğrafya Dergisi, No 2, İZMİR.
- SÜR, Ö., (1994), Strüktürel Jeomorfoloji(3. Basım), Ankara Ün. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak. Yayın No: 373, ANKARA.
- YALÇINLAR, İ., (1985), Strüktürel Jeomorfoloji –I (Genişletilmiş 3. Baskı), İstanbul Ün. Edebiyat Fak. Yay. No:800, İSTANBUL.